

Justitiedepartementet

Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer (SOU 2016:70)

Bakgrund

Svenska ILO-kommittén har genom remiss den 17 november 2016 (Ju2016/07656/L5) ombetts att yttra sig över betänkandet *Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer* (SOU 2016:70). Utredningen lämnade i juni 2016 ett delbetänkande *Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m.* (SOU 2016:42) som inte remitterats till ILO-kommittén.

Syftet med betänkandet har varit att undersöka om det finns ett behov av åtgärder för att säkerställa ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel samt att bl.a. utreda om det finns behov av ett förtydligt, utvidgat eller på något annat sätt förändrat straffrättsligt skydd mot dels tvångarbete eller exploatering för annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, dels otillbörligt ekonomiskt utnyttjande av personer som befinner sig i en utsatt situation.

Utredningen har lämnat flera förslag till ändringar i den bestämmelse som straffbelägger människohandel. I betänkandet föreslås bl. a. att straffbestämmelsen om människohandel i 4 kap. 1 a § BrB bör ändras för att förtydliga bestämmelsens egentliga tillämpningsområde. Det tydliggörs att varje otillbörligt medel i sig ensamt är tillräckligt för straffansvar, under förutsättning att övriga rekvisit i bestämmelsen är uppfyllda. Det krävs alltså inget särskilt maktförhållande mellan gärningsmannen och brottsoffret. Jämfört med nuvarande krav på att åtgärden ska vidtagits *i syfte* att exploatera offret så föreslås det att det ska vara tillräckligt för straffbarhet att gärningsmannen haft insiktsuppsåt eller likgiltighetsuppsåt till utnyttjande av offret.

Det föreslås också att skyddet för utsatta barn stärks när det gäller gärningsmannens insikt om barnets ålder. Straffansvaret föreslås utvidgas till att gälla även en gärningsman som varit oaktsam i förhållande till att den andra personen inte har fyllt 18 år.

Utredningen föreslår vidare att det bör införas två nya straffbestämmelser om utnyttjande av annans nödläge i 4 kap. 3 § BrB och om otillbörligt ekonomiskt utnyttjande av annan i 9 kap. 10 a § BrB. Det första, utnyttjande av annans nödläge, träffar exploatering där en handelsåtgärd inte vidtas, men där någon med användande av ett otillbörligt medel utnyttjar en person för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst eller annan verksamhet i ett nödläge för den utsatte. Detta kan aktualiseras bland annat i samband med tiggeri och arbetskraftsexploatering. Det andra brottet, otillbörligt ekonomiskt utnyttjande av annan, gäller otillbörligt utnyttjande av någons ekonomiskt svåra förhållanden, okunskap eller beroendeställning som förmår personen till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den utsatte. Detta kan aktualiseras till exempel vid betalning för något som egentligen är gratis, såsom ett utrymme på en offentlig plats.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2018.

Förslagets förhållande till ILO-konventioner m.m.

Utredningen poängterar att det i såväl det nationella som internationella arbetet mot människohandel på senare tid har riktats en ökad uppmärksamhet mot bl.a. tvångarbete och tiggeri. Betänkandet innehåller en redogörelse för de mest centrala internationella instrumenten som rör människohandel, bl.a. redogörs för Europarådets konvention om bekämpande av människohandel, EU direktivet 2011/36/EU om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF samt relevanta ILO-konventioner. Flera av de internationella instrument som det redogörs för innehåller uttalanden som rör de enskilda medlemsstaternas straffrättsliga skydd mot exploateringen som sådan. Utredningen betonar att dessa instrument har haft betydelse för utredningens överväganden om ett förstärkt straffrättsligt skydd mot visst utnyttjande av utsatta personer.

Det redogörs för ILO-konvention (nr 29) om tvångs- eller obligatoriskt arbete, konvention (nr 105) om avskaffande av

tvångsarbete samt konvention (nr 182) om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete. Samtliga dessa kärnkonventioner har Sverige ratificerat.

Enligt artikel 25 i konvention (nr 29) ska olagligt utkrävande av tvångs- eller obligatoriskt arbete föranleda straffansvar och varje medlem som ratificerat konventionen ska försäkra sig om, att de i lag föreskrivna straffbestämmelserna är verkligt effektiva och strängt tillämplas. Konvention (nr 29) om tvångs- eller obligatoriskt arbete kräver således kriminalisering av tvångsarbete.

Betänkandet nämner även 2014 års protokoll till konvention (nr 29) om tvångsarbete och rekommendationen (nr 203) om tvångsarbete vilka har antagits i syfte att stärka genomförandet av konvention nr 29. ILO-kommittén ansåg i sitt yttrande (11/2014) att Sverige bör ratificera protokollet men ansåg också att det fanns ett antal oklarheter avseende instrumentets överensstämmelse med svensk lagstiftning som behövde analyseras närmare innan ett slutligt ställningstagande kan tas angående eventuella åtgärder som behöver vidtas innan ratificering kan ske. Den 2 februari 2017 beslutade regeringen prop. 2016/17:93 *2014 års protokoll och rekommendation till ILO:s konvention om tvångsarbete* där det föreslås att riksdagen godkänner protokollet.

ILO-konvention (nr 105) om avskaffande av tvångsarbete skärper det förbud mot tvångsarbete som återfinns i konvention nr 29. Den rör främst tvångsarbete som missbruk för politiska eller ekonomiska syften och mot rätten till strejk. Artikel 1 i konventionen stadgar att varje medlem av ILO som ratificerar denna konvention, förbinder sig att avskaffa och att icke i någon form anlita tvångsarbete. Enligt artikel 2 i konventionen förbinder sig även varje medlem att vidta effektiva åtgärder för ett omedelbart och fullständigt avskaffande av sådant tvångsarbete.

I artikel 1 i ILO-konvention nr (182) om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete anges att varje medlemsstat som ratificerar konventionen skyndsamt ska vidta omedelbara och effektiva åtgärder för att säkerställa förbud mot och avskaffande av de värsta formerna av barnarbete.

Svenska ILO-kommitténs slutsats

Svenska ILO-kommittén välkomnar att det i betänkandet görs en genomgång av relevanta ILO-konventioner. Utredningen har också

framhållit att dessa instrument har haft betydelse för överväganden om ett förstärkt straffrättsligt skydd mot vissa utnyttjanden av utsatta personer. Utredningen konstaterar att de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till EU inte påverkas av förslagen i betänkandet. Utöver det har utredningen inte gjort någon särskild bedömning av förslagens förhållande till Sveriges internationella åtaganden enligt ratificerade ILO-konventioner.

Syftet med de föreslagna ändringarna i betänkandet är att stärka det straffrättsliga skyddet mot människohandel i svensk rätt. Ett sådant förstärkt skydd torde även stärka Sveriges efterlevnad av nämnda ILO-konventioner.

Mot bakgrund av detta saknas det anledning att anta att förslagen skulle kunna komma i konflikt med kraven i några ILO-konventioner.

I beslutet i detta ärende har deltagit undertecknad ordförande Stefan Hult och ledamöterna Catharina Nordlander, Barbro Köhler Krantz, Amelie Berg, Oscar Ernerot, Elise-Marie Donovan och ersättarna Patrik Karlsson och Anders Jonsson. Närvarande har varit från sekretariatet Linnéa Blommé, Linda Hiljemark och Annette Elfborg, ersättarna Thomas Janson, Malin Skäringer och Ullika Dalén, experterna Hanna Marsk Sandin, Fredrik Jonsson och Atosa Anvarizadeh, samt adjungerade Susanne Södersten och Lina Feltwall. Ärendet har handlagts av undertecknad adjungerad sekreterare.

För Svenska ILO-kommittén

Stefan Hult
Ordförande

Linda Hiljemark
adjungerad sekreterare